

บทที่ ๒

ทฤษฎี แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้พฤติการณ์หน้าที่ของหนังสือพิมพ์ และสัมพันธภาพที่มีต่อกันระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว ได้ศึกษาทฤษฎี แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้ คือ

- แนวคิดเกี่ยวกับความหมายและปัจจัยของการรับรู้
- แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยสื่อมวลชนกับการเมือง
- แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับสื่อมวลชน
- แนวคิดเกี่ยวกับความหมาย ประเภท และองค์ประกอบของ “ข่าว”

แนวคิดเกี่ยวกับความหมายและปัจจัยของการรับรู้

การรับรู้เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันค่อนข้างมาก กล่าวคือ การรับรู้มีความสำคัญต่อกระบวนการทางความคิดของบุคคลซึ่งจะนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ การรับรู้ (perception) คือกระบวนการที่อินทรีย์ หรือสิ่งมีชีวิตพยายามทำความเข้าใจสิ่งแวดล้อมโดยผ่านทางประสาทสัมผัส กระบวนการนี้จะเริ่มจากอวัยวะรับสัมผัส (sensory organ) สัมผัสกับสิ่งเร้าแล้วส่งกระแสประสาทไปยังระบบประสาทส่วนกลาง จากนั้นสมองจะอาศัยประสบการณ์เดิม แรงจูงใจ ความเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึก สติปัญญา ความจำ การเรียนรู้ การตัดสินใจ ฯลฯ เพื่อแปลความหมายของการสัมผัส (sensation) ออกมาเป็นการรับรู้ ซึ่งบางครั้งกระทำ

ออกไปโดยมีอารมณ์ปะปนไปด้วย ในทางจิตวิทยาเรียกว่า “พฤติกรรมที่มีความมุ่งหมาย (จิราภรณ์ ตั้งกิตติภาภรณ์, 2532)

โสภา ชูพิกุลชัย กล่าวว่า การรับรู้ (perception) คือกระบวนการที่อินทรีย์ต่าง ๆ พยายามที่จะแสดงความรู้สึกจากสิ่งที่ได้รับออกมาในรูปของการกระทำใจการกระทำหนึ่ง หรือในรูปของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีความหมาย (โสภา ชูพิกุลชัย , 2516)

การรับรู้มีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรม และการแสดงออกของบุคคล การวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้คดีการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์และสัมพันธภาพที่มีต่อกันระหว่างนักร้องเมืองกับนักร้องสาว” เป็นการศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้คดีการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ซึ่งผ่านกระบวนการแปลความหมายระหว่างบุคคลที่มีสถานภาพเป็นนักร้องเมืองกับนักร้องสาว นอกจากนั้นการที่บุคคล 2 ฝ่ายให้การยอมรับหรือขัดแย้งกัน อันเป็นสาเหตุที่ทำให้สัมพันธภาพนั้นเป็นไปในเชิงบวกหรือเชิงลบ เนื่องจากกระบวนการหนึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับรับรู้ของบุคคลนั้น นั่นคือ “การรับรู้บุคคล”

ความหมาย และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้บุคคล

สิ่งหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างหรือทำลายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คือ การรับรู้ กล่าวคือ การรับรู้จะทำให้บุคคลเกิดการรู้จัก เข้าใจ และยอมรับซึ่งกันและกัน หรือเกิดความเข้าใจผิด ขัดแย้งและบาดหมางกันได้ การรับรู้บุคคลมีอิทธิพลต่อการประเมินการตัดสินใจว่าบุคคลที่เราเรารู้จักนั้นเป็นคนอย่างไร บุคลิกลักษณะเป็นอย่างไร จากนั้นการรับรู้จะเป็นตัวกำหนดแนวโน้มการแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบออกไป ดังนั้น ผู้รับรู้จะกระทำหรือตอบสนองต่อบุคคลอื่นไปในแนวทางไหนขึ้นอยู่กับว่าเขาได้รับรู้พฤติกรรมของบุคคลอื่นอย่างไร เมื่อผู้รับรู้ได้รับรู้สิ่งนั้นแล้วจะทำให้เขามีความเชื่อในสิ่งที่ตนรับรู้ และตัดสินใจที่จะตอบสนองต่อบุคคลที่ตนรับรู้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งตามที่เห็นสมควร (จิราภรณ์ ตั้งกิตติ

ภาครณ์, 2532) เช่น การยอมรับว่าชาติ ก็จะทำให้มีปฏิกริยาโต้ตอบออกไปในรูปของการยอมรับ ซึ่งขมยินดี ให้ความเคารพนับถือ แต่ถ้ารับรู้ว่าเป็นคนตลบแต่ลงเจ้าเล่ห์ ก็อาจจะแสดงพฤติกรรมออกไปในรูปของการต่อต้าน ไม่พอใจ ไม่อยากจะคบด้วย เป็นต้น

การรับรู้บุคคล หมายถึง กระบวนการทำความเข้าใจและเข้าใจเกี่ยวกับตนเองหรือบุคคลอื่นที่มีอยู่รอบตัว ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการรับรู้บุคคลมีหลายปัจจัย คือ

1. ตัวผู้รับรู้

1.1 บุคลิกภาพรวมยอด คนที่มีบุคลิกภาพสมบูรณ์แบบมักจะเป็นคนที่มีความละเอียดอ่อนในการสังเกตพิจารณามากกว่าคนที่มีบุคลิกภาพแบบหุนหันพลันแล่น นอกจากนี้คุณภาพของจิตใจก็มีอิทธิพลต่อการรับรู้บุคคลกล่าวคือ คนที่มีสุขภาพจิตดี มักเป็นคนมองโลกในแง่ดี ยอมรับความจริงและยอมรับข้อดีและข้อเสียของตนได้ง่าย ย่อมทำให้การรับรู้บุคคลอื่นได้แม่นยำกว่า เพราะคนที่ภูมิใจและมั่นใจตนเองจะไม่นำลักษณะไม่ดีส่วนตัวไปอธิบายเป็นลักษณะของคนอื่น และไม่นำอารมณ์ส่วนตัวหรืออคติไปเกี่ยวข้อกับการรับรู้

1.2 สติปัญญาและความสามารถส่วนตัว คนที่ฉลาดมักรู้จักใช้ไหวพริบในการปรับตัวหรือการแสดงออกเพื่อทำความรู้จักบุคคลอื่นได้ง่าย อีกทั้งยังใช้ความฉลาดในการพิจารณาวิเคราะห์บุคคลได้ดีกว่า นอกจากนั้นยังสามารถถึงประสบการณ์การเรียนรู้ในอดีตมาช่วยในการตีความสิ่งที่สัมผัสได้ดีกว่าคนโง่ ดังนั้น คนฉลาดจึงมีโอกาสรับรู้บุคคลได้แม่นยำชัดเจนกว่า

1.3 ความสนใจและความตั้งใจ ถ้าบุคคลมีความตั้งใจจะรู้จักใครก็จะเกิดความพยายาม กระทำทุกอย่างเพื่อจะรู้จักเขาให้ได้โดยวิธีติดตามหรือสอบถามผู้ใกล้ชิด นอกจากนั้นความสนใจและความตั้งใจยังทำให้สามารถรับข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

ต้องและแม่นยำด้วย

1.4 สภาวะอารมณ์ ขณะที่มีการรับรู้จะมีอิทธิพลต่อการแปลความหมายของสิ่งที่รับรู้ ถ้าผู้รับรู้อารมณ์หวาดระแวงหรือเคียดแค้นผูกพยาบาทก็มักจะตีความสิ่งที่ตนรับรู้ไปในแง่ลบมากกว่าแง่บวก

1.5 ทัศนคติ ทัศนคติของผู้รับรู้ต่อลักษณะเอกลักษณ์ประจำตัว หรือประจำกลุ่ม จะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบิดเบือนการรับรู้ให้คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงได้

1.6 อายุ ผู้รับรู้ที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ชีวิตมักจะนำประสบการณ์ในอดีตพร้อมทั้งเหตุผลมาประกอบการรับรู้มากกว่าเด็ก อีกทั้งยังมีความสุขุมรอบคอบสามารถวิเคราะห์แจ่มแจ้งถึงความเป็นไปได้ของข้อมูลที่ตนรับรู้ได้มากกว่าเด็ก

2. ตัวผู้ถูกรับรู้

2.1 ลักษณะประจำตัวของผู้ถูกรับรู้ บุคลิกประจำตัวที่แสดงออกของผู้ถูกรับรู้มีอิทธิพลอย่างมากต่อการดึงดูดความสนใจ หรือความประทับใจ ซึ่งลักษณะที่ดึงดูดความสนใจนี้จะทำให้เกิดทั้งคุณและโทษแก่ความรู้สึกของผู้รับรู้ หรือเรียกว่าเกิด “Halo Effect” และเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลทำให้การรับรู้คลาดเคลื่อนจากความจริงได้ง่าย

2.2 บทบาทและตำแหน่งทางสังคมที่ผู้ถูกรับรู้ได้รับมอบหมายจากสังคม บทบาทเปรียบเสมือนโครงแบบ (models) ของพฤติกรรมที่ผู้รับรู้จะทราบว่า ผู้ดำรงตำแหน่งนั้นปฏิบัติสอดคล้องกับหน้าที่ที่บัญญัติไว้ตามตำแหน่งนั้นหรือไม่ และเป็นตัวกำหนดให้ผู้รับรู้เกิดความคาดหวังและทัศนคติต่อผู้ถูกรับรู้ที่ดำรงตำแหน่งนั้นว่าเหมาะสม หรือไม่อย่างไร

2.3 ความเต็มใจของผู้ถูกรับรู้ในการเปิดเผยตนเองต่อสายตาผู้อื่น เป็นส่วนสำคัญที่มีอิทธิพลทำให้ผู้รับรู้มีโอกาสรู้จักและเข้าใจผู้ถูกรับรู้ได้มากขึ้นแตกต่างกัน

2.4 การผูกพันกับเอกลักษณ์ประจำกลุ่ม ถ้าผู้ถูกรับรู้มีความผูกพันกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นพิเศษ ย่อมเคร่งครัดปฏิบัติตามปทัสสถานของกลุ่มจนพฤติกรรมกลายเป็นลักษณะนิสัยประจำบุคลิก ทำให้ผู้รับรู้สามารถจะเข้าใจผู้ถูกรับรู้ประเภทดังกล่าวได้ง่ายกว่าบุคคลที่ไม่มีความผูกพันกับกลุ่มใดเป็นพิเศษ

3. สภาพแวดล้อมของบุคคลที่เป็นสิ่งเร้า สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น กลุ่มชน สถานที่ บรรยากาศ เสียงต่างๆ าลา และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เช่น ประเพณี กฎระเบียบ ปทัสสถานของกลุ่ม ล้วนมีอิทธิพลต่อการทำให้การรับรู้บุคคลแม่นยำหรือคลาดเคลื่อนไปได้ เพราะผู้รับรู้มักจะนำเอาสิ่งแวดล้อมขณะนั้นเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การแปลความหมายของบุคคลที่ตนรับรู้โดยไม่รู้ตัว เช่น นักการเมืองที่มีความคิดและความปรารถนาดีแต่ไปอยู่ในพรรคการเมืองที่มีนักการเมืองตลบตลึงเจ้าเล่ห์ ย่อมถูกประชาชนรับรู้ว่าเป็นนักการเมืองตลบตลึงเจ้าเล่ห์ด้วย

4. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับรู้และผู้ถูกรับรู้ สัมพันธภาพอันใกล้ชิดอาจช่วยให้ผู้รับรู้มองผู้ถูกรับรู้ผิดพลาดได้ เพราะผู้รับรู้มักจะนำอคติจากประสบการณ์ในอดีตเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การแปลความหมาย ในขณะที่เดียวกันการรับรู้บุคคลที่คุ้นเคยกันมักจะไม่ประสบปัญหาในการแสดงพฤติกรรมซ่อนเร้น ทำให้สามารถรับรู้พฤติกรรมที่แท้จริง

Peter Esaiasson และ Tom Moring ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ Code of Professionalism :Journalists versus Politicians in Finland and Sweden ” พบว่า สัมพันธภาพที่เป็นไปในลักษณะส่วนตัวระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว เป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดระดับความเข้มข้นของเนื้อหาการสัมภาษณ์ของทั้งสองฝ่าย แสดงว่าปัจจัยที่

เกี่ยวข้องกับ การรับรู้บุคคลมีอิทธิพลต่อการรับรู้ศติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ระหว่าง
นักการเมืองกับนักข่าวในฐานะที่ต่างเป็นทั้งผู้รับรู้และผู้ถูกรับรู้

สื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์มีความผูกพันกับระบบเศรษฐกิจ และการเมือง
ของแต่ละประเทศมาก (ซีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ , 2532) กล่าวคือ หนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่
สามารถสะท้อนให้เห็นถึงระบบเศรษฐกิจ และการเมืองของแต่ละประเทศ เนื่องจากสังคมที่
มีระบบเศรษฐกิจและการเมืองที่ต่างกัน ย่อมทำให้หนังสือพิมพ์มีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมแตก
ต่างกันด้วย

Siebert , Peterson และ Schramm (1956) ได้เสนอไว้ในหนังสือ
Four Theories of The Press หรือทฤษฎีสื่อสารมวลชน ซึ่งอธิบายเกี่ยวกับระบบสื่อ
มวลชนของประเทศต่าง ๆ ว่าอยู่ภายใต้ปรัชญาสื่อมวลชน 4 ระบบ คือระบบอำนาจนิยม
(Authoritarian Theory) ระบบอิสรภาพนิยม (Libertarian Theory) ระบบ
ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) และ ระบบเบ็ดเสร็จ
นิยมแบบโซเวียต (Soviet Communist Theory) (Siebert , Peterson และ
Schramm อ้างถึงใน เกษม ศิริสัมพันธ์ , 2513)

ผู้ปกครองหรือรัฐบาลทั่วไปมักจะต้องการให้สื่อมวลชนทำหน้าที่รับใช้รัฐ
กล่าวคือ ให้การสนับสนุน โครงการต่าง ๆ ของรัฐบาล และไม่เป็นอุปสรรคขัดขวางการทำ
งานของรัฐ ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องการจำกัดขอบเขตและการทำงานของสื่อมวลชนให้เป็นไป
ในแนวทางสร้างสรรค์และเอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานทางการเมืองของตน สื่อมวลชนใน
สังคมลักษณะนี้เรียกว่า สื่อมวลชนตามปรัชญาการสื่อสารระบบอำนาจนิยม
(Authoritarian Theory)

ทฤษฎีสื่อสารมวลชนตามระบอบอำนาจนิยม

ระบอบอำนาจนิยม (Authoritarian Theory) คือ ระบบสื่อมวลชนซึ่งพัฒนาขึ้นมาจากปรัชญาของระบอบอำนาจเด็ดขาดของกษัตริย์ สื่อมวลชนจะมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมนโยบายของรัฐ และทำหน้าที่รับใช้รัฐ การควบคุมสื่อมวลชนในระบบนี้ จะทำโดยการออกสัมปทานโดยรัฐบาล สมาคมอาชีพ การออกใบอนุญาต และมีการใช้ระบบเซ็นเซอร์เนื้อหา ก่อนการเผยแพร่ สื่อมวลชนห้ามวิพากษ์วิจารณ์กลไกทางการเมืองและผู้นปกครอง ประเทศที่ยังคงปฏิบัติต่อสื่อมวลชนคล้ายคลึงกับแนวทฤษฎีอำนาจนิยม ได้แก่ ประเทศกำลังพัฒนาทั่วไป เพราะว่าในประเทศเหล่านี้จะคำนึงถึงเสถียรภาพของผู้บริหารประเทศเป็นสำคัญ ภาระหน้าที่ของสื่อมวลชนในระบบนี้ คือ

- ❶ เสริมสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงในรัฐบาลและองค์การของรัฐ
- ❷ จะต้องอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ และองค์การของรัฐ
- ❸ จะต้องรักษาไว้ซึ่งค่านิยมทางศีลธรรมและการเมืองของคนส่วนใหญ่

แม้ว่าประเทศไทยจะปกครองแบบประชาธิปไตย แต่สื่อมวลชนบางแขนง เช่น วิหุ และโทรทัศน์ก็ยังอยู่ภายใต้การกำกับดูแลและควบคุมโดยรัฐบาล ส่วนสื่อหนังสือพิมพ์จะมีอิสระมากกว่าเพราะดำเนินงานโดยเอกชน ซึ่งสาธารณชนทั่วไปให้การยอมรับว่าหนังสือพิมพ์จะต้องทำหน้าที่สื่อมวลชนด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม ตามปรัชญาสื่อมวลชนในระบอบความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งนักหนังสือพิมพ์เองต่างก็ยอมรับในหลักการที่ว่า การวิพากษ์วิจารณ์การเมืองหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองคือบทบาทที่สำคัญของสื่อมวลชนในระบอบเสรีประชาธิปไตย (Peter Esaiasson และ Tom Moring , 1994)

ทฤษฎีสื่อสารมวลชนตามระบอบความรับผิดชอบต่อสังคม

ระบอบความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) เป็นระบบสื่อมวลชนที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ทฤษฎีนี้เป็นการพัฒนาความคิดมาจากระบบบริหารภาพนิยม ซึ่งยอมรับในหลักการของสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล แต่มุ่งเน้นให้สื่อมวลชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมให้มากขึ้น ประชาชนทุกคนมีสิทธิใช้สื่อมวลชนแสดงความคิดเห็น การควบคุมสื่อมวลชนจะกระทำโดยมติประชาชน ข้อห้ามประการสำคัญก็คือการละเมิดอย่างร้ายแรงต่อสิทธิส่วนบุคคลและต่อผลประโยชน์ที่สำคัญของสังคมอย่างรุนแรง ภาระหน้าที่ของสื่อมวลชนในระบบนี้ถูกกำหนดไว้ 6 ประการ คือ

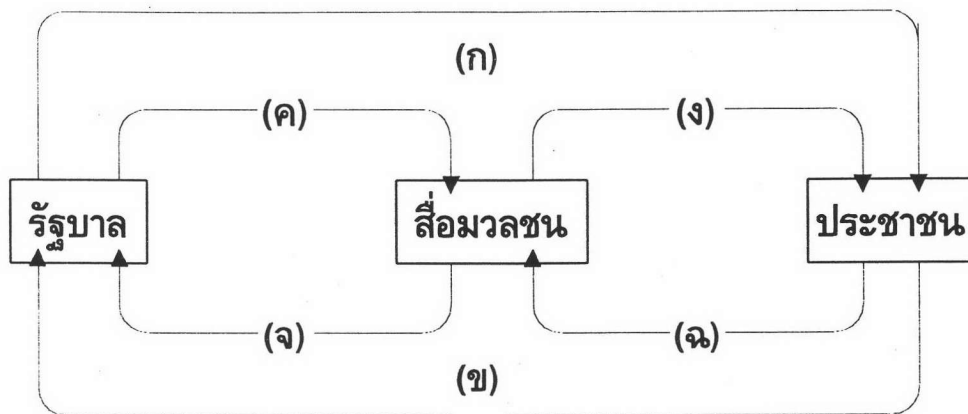
- ① สนับสนุนระบบการเมืองด้วยการเสนอข่าวสาร การอภิปราย และโต้แย้งเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของส่วนรวม
- ② เพิ่มพูนสติปัญญาของสาธารณชน เพื่อให้มีความสามารถปกครองตนเอง
- ③ ปกป้องสิทธิต่าง ๆ ของปัจเจกชน ด้วยการทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมรัฐบาล
- ④ สนับสนุนระบบเศรษฐกิจ โดยมีหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของหนังสือพิมพ์ คือ จัดให้ผู้ซื้อและผู้ขายสินค้าและบริการต่าง ๆ ได้มาพบกันด้วยการใช้สื่อการโฆษณา
- ⑤ ให้ความบันเทิง
- ⑥ รักษาฐานะในทางการเงินของตนเองให้มั่นคงพอที่จะได้เป็นเสรีจากความกดดันต่าง ๆ ของกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ

ระบบการเมืองของประเทศไทย คือ ระบบการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตย สังคมย่อมคาดหวังและให้การยอมรับต่อบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในฐานะสื่อมวลชนภายใต้ระบอบความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) โดยเป็น

สื่อกลางในการแสดงความคิดเห็น ยอมรับในหลักการของสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ควบคุมและตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล จากการศึกษาของ Kochar พบว่า นักหนังสือพิมพ์ชาวอังกฤษจะให้ความสำคัญกับบทบาทในการควบคุมและตรวจสอบนักการเมือง หรือการที่นักหนังสือพิมพ์ชาวเยอรมันจะเน้นการรายงานข่าวแบบอธิบายความเพื่อทำหน้าที่เหมือนกระจกสะท้อนการทำงานของนักการเมือง (Kochar อ้างถึง Peter Esaiasson และ Tom Moring , 1994) หนังสือพิมพ์จึงเป็นส่วนหนึ่งของระบบการสื่อสารทางการเมืองอย่างไม่อาจปฏิเสธได้

แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของสื่อมวลชนในระบบการเมือง

ระบบสื่อมวลชนตามทฤษฎีสื่อสารมวลชน เป็นการจัดระบบตามอำนาจการควบคุมของรัฐหรือผู้ปกครอง ซึ่งทำให้บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนแตกต่างกันตามอำนาจการควบคุมของรัฐ คาร์ล ดอยชท์ (Karl W. Deutsch) กล่าวว่า หลักการพื้นฐานที่วางองค์การทางสังคมต่าง ๆ ต่างก็สัมพันธ์กับการสื่อสาร เพื่อที่จะสื่อความหมายและแสดงปฏิกิริยาตอบโต้กัน การปกครองก็เป็นกระบวนการในการสื่อสารและควบคุม กล่าวคือ สื่อมวลชนเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารทางการเมือง มีความสำคัญต่อการ “สื่อ” ข้อเรียกร้องจากประชาชนและการตอบสนองของรัฐ (ระวีวรรณ ประกอบผล , 2533) ในระบบการเมืองที่สังคมมีความสลับซับซ้อน รัฐย่อมไม่อาจจะติดต่อสื่อสารกับประชาชนได้โดยตรง จึงต้องมี “สื่อมวลชน” ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารความต้องการของทั้งสองฝ่าย ได้แก่ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และสื่อมวลชน ซึ่งสามารถแสดงด้วยแบบจำลองที่ขยายให้เห็นถึงหน้าที่ในการเป็นสื่อกลางของสื่อมวลชนในระบบการเมือง ดังต่อไปนี้ คือ

แบบจำลองแสดงหน้าที่ของสื่อมวลชนในระบบการเมือง

ในแบบจำลองนี้จะเห็นว่ามีเส้น ค และ ง แสดงถึงหน้าที่ของสื่อมวลชนในการให้ข่าวสารจากรัฐบาลไปสู่สมาชิกของระบบการเมือง และเส้น จ และ ฉ แสดงถึงปฏิกริยาของประชาชนที่ป้อนกลับไปยังรัฐบาลโดยผ่านสื่อมวลชน

ดังนั้น สื่อมวลชนในระบบการเมืองนอกจากจะทำหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสารให้ความรู้ ความบันเทิงและบริการต่าง ๆ แล้ว สื่อมวลชนจะต้องมีหน้าที่เป็นส่วนประกอบอันสำคัญของกลไกรัฐบาล ทำหน้าที่ตรวจสอบและควบคุมหน่วยงานหลักของรัฐบาลและพรรคการเมือง โดยการนำข่าวสารนั้นเสนอให้สาธารณชนได้ทราบ

จากเหตุผลดังกล่าวมาแล้วนั้น สื่อมวลชนในระบบการเมืองจึงมีหน้าที่ 4 ประการ คือ

1. หน้าที่ในการเป็นสื่อกลาง เพื่อความเข้าใจร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับสาธารณชน
2. หน้าที่ในการกำหนดประเด็นปัญหา (Agenda Setting Function) กล่าวคือสื่อมวลชนมีหน้าที่จัดลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหาให้สาธารณชนและทำให้สาธารณชนเรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญของปัญหานั้น ๆ

3. หน้าที่ในการเป็นสื่อเพื่อความเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา ซึ่งเป็นหน้าที่หนึ่งในระบบการเมืองที่กำลังพัฒนา สื่อมวลชนจะทำหน้าที่สื่อความเข้าใจและกระตุ้นให้ประชาชนต้องการการพัฒนาไปสู่ชีวิตที่ดีขึ้น

4. หน้าที่ในการเป็นเครื่องมือที่จะตรวจสอบและควบคุมการปฏิบัติงานของรัฐบาล

สื่อมวลชนในระบบการเมืองจึงเป็นสื่อกลางระหว่าง “รัฐ” กับ “ประชาชน” เพื่อตรวจสอบและควบคุมหน่วยงานของรัฐและพรรคการเมือง นอกเหนือจากการให้ข้อมูลข่าวสารความรู้และความบันเทิง

หน้าที่โดยตรงของหนังสือพิมพ์ คือ การรายงานข่าว หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับจะมีนโยบายและจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน ทั้งนี้โดยมีนักข่าว หัวหน้าข่าว และบรรณาธิการข่าว เป็น “นายประตู” (Gatekeeper) คัดเลือกและให้นำหน้าข่าวแต่ละฉบับตามประสบการณ์และนโยบายของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ โดยการหยิบยกเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ กันขึ้นมาเป็นประเด็นข่าว ดังนั้นการนิยามความหมายของ “ข่าว” ให้ชัดเจนแน่นอนนั้น เป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก เนื่องจากที่ผ่านมามักจะใช้วิจารณ์และมุมมอง หรือประสบการณ์ของตนเองเป็นหลักในการมองว่า สิ่งใด หรือ เรื่องใดควรจะเป็น “ข่าว” หรือไม่ควรจะเป็น “ข่าว” อย่างไรก็ตามนักวิชาการได้พยายามนิยามความหมายของ “ข่าว” ไว้ต่าง ๆ กัน เช่น แนวคิดเกี่ยวกับความหมาย ประเภท และองค์ประกอบของข่าว

- ข่าว นอกจากลักษณะ “ไม่คาดคิดมาก่อน” แล้ว เหตุการณ์ที่จะมาเป็นข่าวยังอาจจะถูกกำหนดมาจากเกณฑ์ “คุณค่าของข่าว” อย่างอื่น ๆ ซึ่งอาจจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ ประการ (ในลักษณะเชิงสัมพัทธ์) รวมทั้งเกณฑ์การประเมินจากความสนใจของผู้อ่านด้วย

ซวรัตน์ เชิดชัย (2521) กล่าวว่า “ข่าว” เป็นเหตุการณ์ที่ถูกหยิบยกขึ้นมา รายงานให้สาธารณชนได้รับรู้” ซึ่งควรมีองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ

1. เหตุการณ์หรือข้อเท็จจริง หมายถึงข่าวจะต้องมาจากสถานการณ์ ข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็นที่เกิดขึ้นจริง ๆ แต่ข้อเท็จจริงทุกอย่างอาจจะไม่เป็นข่าวเสมอไป

2. ข่าวจะต้องน่าสนใจ ความน่าสนใจของข่าวจะมีปริมาณไม่เท่ากัน และจะแตกต่างกันไปตามชนิดของเรื่อง นอกจากนั้นข้อเท็จจริงทุกอย่างก็อาจจะไม่เป็นที่สนใจเสมอไปเช่นเดียวกัน

จากแนวคิดเกี่ยวกับการนิยาม “ข่าว” ข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ข่าว มี 2 ประเภท คือ (มาลี บุญศิริพันธ์ ,2537)

1. ข่าวเหตุการณ์ (Event-Oriented News) หมายถึง การรายงาน เหตุการณ์หรือเรื่องราวที่น่าสนใจ ต้องเป็นการรายงานเหตุการณ์ปัจจุบันที่ผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการเห็นพ้องต้องกันว่าประชาชนควรทราบเหตุการณ์หรือเรื่องราวนั้นๆ แต่ทั้งนี้ สื่อมวลชนจะต้องมีหลักในการพิจารณาคูณค่าของข่าวให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความสนใจของประชาชนให้มากที่สุด

ปัจจุบันการนิยามข่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเท่านั้น เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้ความสนใจของสมาชิกในสังคมขยายขอบเขตมากขึ้น ตามสิ่งที้อาจจะมีผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น “ข่าว” ในสังคมสมัยใหม่ จึงรวมความถึง “ข่าวสถานการณ์”

2. ข่าวสถานการณ์ (Issue-Oriented News) หมายถึง การรายงานเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่ สถานการณ์นั้นอาจจะยังไม่ได้เกิดเป็นเหตุการณ์ที่ชัดแจ้ง แต่ก็มีความกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดและทัศนคติของประชาชน เช่น สถานการณ์ทาง

การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ ที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ แต่อาจจะเกิดผลกระทบต่อสังคมในอนาคตได้ การที่สื่อมวลชนรายงานข่าวสถานการณ์จึงเท่ากับเตือนประชาชนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่ปรากฏอยู่ และมีความระแวดระวังกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตย การรายงานข่าวประเภทนี้จะมีบทบาทมากขึ้นเพราะประชาชนจำเป็นต้องรับทราบข่าวสารการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม เพื่อเป็นข้อมูลตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และเป็นการเตรียมตัวให้ประชาชนมีความตื่นตัวในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ

การจะพิจารณาคัดเลือกข่าวใดมีคุณค่าเหมาะสมและสอดคล้องกับความสนใจของสาธารณชนนั้นขึ้นอยู่กับการวินิจฉัยของนักข่าว หัวหน้าข่าว และบรรณาธิการข่าวว่าจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของข่าวในข้อใดมากกว่ากัน

องค์ประกอบที่สำคัญของข่าว

เนื่องจากสังคมปัจจุบันมีความกว้างขวางและซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งไม่สามารถกำหนดความหมาย “ข่าว” ให้ชัดเจนได้ ทำให้ผู้สื่อข่าว หัวหน้าข่าว และบรรณาธิการข่าว มีบทบาทอย่างมากในการตัดสินใจ และวินิจฉัยว่า สิ่งใด เรื่องใดควรหรือไม่ควรนำมาเป็นข่าว จากบทบาทดังกล่าวทำให้จำเป็นต้องมีหลักการพิจารณาคัดเลือกข่าวจากองค์ประกอบของข่าว ได้มีผู้พยายามกำหนดหลักเกณฑ์การให้คุณค่าของเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่ควรเสนอเป็น “ข่าว” ซึ่งเรียกว่า “องค์ประกอบของข่าว” ไว้ดังนี้

ชวรัตน์ เชิดชัย (2521) กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญของข่าวมีหลายประการได้แก่

1. ความฉับพลัน (Immediacy) ความใหม่สดหรือความฉับพลัน (ในการ

เสนอ) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของข่าว ข่าวเปรียบเสมือนผักซึ่งจะมีคุณค่ามีประโยชน์ก็เฉพาะตอนที่ยังใหม่สดเท่านั้น ในการรายงานข่าวจึงต้องแสดงเวลาเพื่อให้ผู้อ่านเห็นว่าข่าวนั้นเพิ่งเกิดขึ้น หรือกำลังจะเกิดขึ้นเสมอ เช่น ใช้คำว่า “วานนี้” “เมื่อคืนนี้” “เช้าวันนี้” “วันนี้” ฯลฯ เป็นต้น

2. ความใกล้ชิด (Proximity) ความใกล้ชิดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็อาจเป็นข่าวที่ทำให้ผู้อ่านสนใจได้มากน้อยต่างกัน ปกติมนุษย์แทบทุกคนจะมีความสนใจตนเองเป็นอันดับแรก หลังจากนั้นจึงไปสนใจสิ่งอื่น ๆ ที่ห่างตัวออกไป ทั้งทางด้านร่างกายและความรู้สึกทางจิตใจ เช่น การงาน สุขภาพ รายได้ ที่อยู่อาศัย เพื่อนร่วมงาน งานอดิเรก การพักผ่อนหย่อนใจ การบันเทิงเริงรมย์ต่าง ๆ เป็นต้น

3. การพาดพิงตนเอง (Self - identification) คุณค่าของข่าวบางครั้งอาจจะพาดพิงเกี่ยวข้องกับผู้อ่าน หรือจะมีผลกระทบต่อบุคคลแต่ละคนโดยตรง องค์ประกอบนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับความใกล้ชิด เช่น ข่าวเกี่ยวกับการเก็บภาษีทรัพย์สินย่อมจะเป็นที่สนใจเป็นอันดับแรกของผู้มีทรัพย์สินจำนวนมาก แต่ข่าวเดียวกันนี้จะเป็นข่าวที่ให้ความสนใจเป็นอันดับรองแก่ผู้ซึ่งปราศจากทรัพย์สินที่จะต้องเสียภาษี ผู้ที่ร่ำรวยย่อมให้ความสนใจต่อข่าวการขึ้นภาษีเงินได้มากกว่าผู้ที่มีได้ทำงานเป็นหลักแหล่ง เป็นต้น

4. ความเด่น (Prominence) ในความเป็นมนุษย์นั้นก็จะมีบางคนหรือบางส่วนเท่านั้นที่มีคุณค่าของความเป็นข่าวมากกว่าคนอื่น ๆ เช่น นายกรัฐมนตรี ดาราตุ๊กตาของยอดนักกีฬา มหาเศรษฐี หรือเป็นนักวิทยาศาสตร์ คนสำคัญของชาติ เป็นต้น

5. ผลกระทบ (Consequence) องค์ประกอบของข่าวซึ่งมีความเกี่ยวกับความใหม่ สด และความใกล้ชิด ได้แก่ ผลกระทบของข่าวที่มีต่อผู้อ่าน ทั้งในส่วนบุคคลและส่วนรวม ทั้งนี้เป็นภาระของผู้สื่อข่าวที่จะต้องทำการเลือกวินิจฉัย และเขียนข่าวซึ่งคิดว่ามี

ความสำคัญและคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้อ่านอย่างแท้จริงเท่านั้น

6. ภัยพิบัติ (Disaster) และความก้าวหน้า (Progress) ภัยพิบัติและความก้าวหน้านับเป็นคุณค่าที่สำคัญของข่าว และเมื่อใดก็ตามที่มีข่าวเกี่ยวกับความหายนะหรือความก้าวหน้าของมนุษยชาติ ข่าวด้านภัยพิบัติจะได้รับความสนใจมากกว่าข่าวคราวของความก้าวหน้าและผลสำเร็จของมนุษยชาติ จะเห็นได้ว่าหนังสือพิมพ์จะให้เนื้อที่สำหรับเสนอข่าวไฟไหม้มากกว่าข่าวการสร้างถนนใหม่เพื่อเชื่อมระหว่างชุมชนต่าง ๆ ข่าวเครื่องบินโดยสารขนาดใหญ่ตกมักจะได้รับการเสนอในหน้าแรก และถือเป็นข่าวใหญ่กว่าข่าวเยาวชนคนไทยได้รับรางวัลชนะเลิศตอบคำถามคณิตศาสตร์โลก ที่เป็นเช่นนี้เพราะข่าวเกี่ยวกับความก้าวหน้ามักจะขาดปัจจัยที่จะสร้างความรู้สึกและเร้าอารมณ์ของผู้อ่านเข้ามาเกี่ยวกับข่าวด้วย ทำนองเดียวกันกับข่าวไม่ดีหรือ “ข่าวร้าย” ทั้งหลายมักจะเรียกความตื่นเต้น สร้างความสนใจและเร้าอารมณ์ของผู้อ่านได้มาก

7. ความขัดแย้ง (Conflict) ปัจจัยของข่าวซึ่งเกี่ยวกับความขัดแย้งจะมีปรากฏอยู่มากในชีวิตประจำวัน เช่น การประชุมสภาผู้แทนราษฎร การโต้วาที การแข่งขันกีฬา เป็นต้น นอกจากนั้นเมื่อบุคคลพยายามเอาชนะธรรมชาติและอุปสรรคต่าง ๆ ความพยายามในอันที่จะเรียนรู้ปัญหาของสังคม การศึกษากระบวนการพิจารณาคดีในศาลหรืออื่น ๆ ล้วนแต่มีความขัดแย้งตลอดเวลา และหนังสือพิมพ์ถือเป็นปัจจัยของข่าวได้ ทั้งสิ้น

8. ความแปลกประหลาด (Oddity) ความเป็นปกติวิสัยของธรรมชาติ เช่น ดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกและตกทางทิศตะวันตก กระแสน้ำไหลจากต้นน้ำลงสู่ทะเล รถไฟฟ้าเข้าสถานีตามกำหนดเวลา มักจะไม่ค่อยมีคนสนใจและไม่ถือว่าเป็นองค์ประกอบของข่าว แต่เมื่อใดก็ตามที่ดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันตกและตกทางทิศตะวันออก หรือ กระแสน้ำไหลกลับจากทะเลขึ้นสู่ภูเขา ฯลฯ ก็ถือว่าเป็นความผิดปกติของข่าว ดังคำกล่าวที่

ว่า “หมากัดคนไม่เป็นข่าว แต่คนกัดหมาเป็นข่าว” อาจกล่าวได้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่มีความผิดปกติ และเป็น “ที่สุด” เช่น สูงที่สุด ยาวที่สุด เร็วที่สุด ก็นับว่าเป็นข่าวประหลาดและมีคุณค่าได้

9. ความน่าสงสัย (Suspense) ข่าวเกี่ยวกับความลึกลับ เหตุการณ์บางอย่างที่ดำเนินติดต่อกันไปหลายช่วงเวลา เช่น การแข่งขันกีฬาเยาวชน การประกวดนางสาวไทย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฯลฯ เป็นข่าวที่หนังสือพิมพ์จะนำมาพาดหัวข่าวได้เป็นอย่างดี เพราะข่าวประเภทนี้ย่อมจะสร้างความสงสัยให้แก่ผู้อ่าน อยากทราบและรอคอยผลสรุปว่านักกีฬาประเทศใดจะได้เหรียญทองมากที่สุด ใครจะได้ตำแหน่งนางสาวไทย ผู้ใดจะได้รับการเลือกตั้ง หรือพรรคใดจะได้จำนวนที่นั่งมาที่สุดในสภา เหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นอย่างไม่มีผู้ใดคาดคิดมาก่อน ก็ทำให้ผู้อ่านรอคอยจุดจบของเรื่องได้เช่นเดียวกับข่าวเกี่ยวกับความเป็นความตาย

10. จังหวะเวลา (Timeliness) ข่าวเป็นสื่อที่มีอายุสั้นมาก ผู้อ่านต้องได้อ่านข่าวสารเสียก่อนที่ฉบับต่อไปจะออกมาสู่สายตาด้วยข่าวที่สดกว่า ใหม่กว่า และประกอบด้วยข้อเท็จจริงซึ่งละเอียดกว่าที่ปรากฏในฉบับก่อน

11. ลักษณะเกี่ยวข้องกับมนุษย์ (Human Interest) ข่าวซึ่งหนังสือพิมพ์นำมาลงพิมพ์ บางครั้งไม่จำเป็นต้องมีคุณค่าของข่าว ด้านความใกล้ชิด ความเด่น ความ ชัดแย้ง หรือทำการรายงานโดยทันที่เสมอไป แต่ที่หนังสือพิมพ์จำเป็นต้องนำมาเสนอต่อผู้อ่านก็เพราะว่าเป็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทั่ว ๆ ไป และข่าวแบบเดียวกันนี้บุคคลอื่นจะประสบเข้าบ้างก็ได้จึงย่อม จะเป็นที่น่าสนใจของผู้อ่านทั่วไปด้วย

ผู้สื่อข่าว ผู้เรียบเรียงข่าว (rewriter) หัวหน้าข่าว และบรรณาธิการข่าวได้นำแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของข่าวที่กล่าวมาข้างต้นเป็นแนวทางประกอบการวินิจฉัย

และตัดสินใจว่า เหตุการณ์หรือเรื่องราวลักษณะใดควรหรือไม่ควรจะเป็นข่าว” ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของบุคคลและนโยบายของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับว่าจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบใดมากกว่ากัน จากงานวิจัยเรื่อง A Guard Dog Perspective on the Role of Media (1995) โดย George A. Donohue , Phillip J. Tichenor , และ Clarice N. พบว่า การที่สื่อมวลชนให้ความสำคัญกับการควบคุมและตรวจสอบการทำงานของนักการเมือง ทำให้สื่อมวลชนให้น้ำหนักกับการรายงานข่าวที่มีลักษณะความขัดแย้ง เนื่องจากต้องการรักษาดุลยภาพแห่งอำนาจของผู้ปกครองหรือนักการเมือง และจากงานวิจัยของ Dean E. Alger เรื่อง The Media in Election : Evidence on the Role and the Impact พบว่า การรายงานข่าวเกี่ยวกับการเลือกตั้งประธานาธิบดี สื่อมวลชนได้ให้ความสำคัญกับข่าวในเชิงลบของผู้สมัครประธานาธิบดี คือให้น้ำหนักในการเสนอข่าวเกี่ยวกับความขัดแย้ง นอกจากนี้ผู้สื่อข่าวยังมุ่งรายงานข่าวเกี่ยวกับข้อบกพร่องและความพลั้งพลาดในการพูดของผู้สมัครรับเลือกตั้งวิจัยของ Chang (1989) เรื่อง Access to the news and U.S. foreign policy : The case of China 1950-1984 พบว่า การรายงานข่าวในลักษณะของความขัดแย้งจะปรากฏในสังคมขยายที่มีความสลับซับซ้อนมากกว่าสังคมขนาดเล็ก (Chang อ้างถึง George A. Donohue , Phillip J. Tichenor , และ Clarice N. , 1995) เนื่องจากรัฐบาลในฐานะที่เป็นนักการเมืองซึ่งการทำงานมีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง ทำให้สื่อมวลชนต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับรัฐบาล ซึ่งเป็นสัมพันธภาพที่เกิดขึ้นระหว่างสถาบันกับสถาบัน

แนวคิดเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างรัฐบาลกับสื่อมวลชน

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับสื่อมวลชนนั้นเป็นประเด็นที่นักวิชาการให้ความสนใจที่จะศึกษามาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 ทั้งนี้เนื่องจากสื่อมวลชนมีบทบาทในสังคมต่างๆ เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตย สื่อมวลชนถูกกำหนดให้เป็นอิสระ มีหน้าที่ในการตรวจสอบติดตามผลการปฏิบัติงานของรัฐบาลให้ประชาชนทราบ สื่อมวลชนจะต้องคอยเฝ้าดูพฤติกรรมต่างๆ ของรัฐบาล มีสิทธิในการเข้าถึงเอกสารทางราชการต่างๆ อันเป็นไปตามสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในสังคมประชาธิปไตย การที่สื่อมวลชนจะปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้จำเป็นต้องมีสิทธิเสรีภาพ มีความรับผิดชอบ และมีความสามารถในด้านต่างๆ อันเกี่ยวกับวิชาชีพของตน ในสังคมประชาธิปไตยสื่อมวลชนอาจถูกกำหนดให้เป็นเครื่องมือของรัฐบาล ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารเฉพาะแต่ส่วนที่รัฐบาลต้องการให้ประชาชนทราบ ในลักษณะนี้สื่อมวลชนจะถูกควบคุมโดยรัฐบาลและในบางสังคม สื่อมวลชนอาจจะมีลักษณะผสม คือได้รับสิทธิเสรีภาพบ้างและถูกควบคุมบ้างเป็นบางส่วน บทบาทของสื่อมวลชนจึงแตกต่างกันตามระบบการเมือง

แนวทางในการมองความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับสื่อมวลชนจึง 2 ลักษณะ คือ (ระวีวรรณ ประกอบผล, 2533)

1. เป็นมิตรหรือส่งเสริม กล่าวคือ รัฐบาลกับสื่อมวลชนจะมีความเป็นมิตรกัน และด้วยสัมพันธภาพที่ดีของทั้งสองฝ่าย จะส่งเสริมกันเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม
2. เป็นศัตรูหรือปฏิปักษ์ กล่าวคือ รัฐบาลกับสื่อมวลชนควรจะเป็นศัตรูหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน เพื่อที่สื่อมวลชนจะได้คอยตรวจสอบการกระทำของรัฐบาล

เนื่องจาก “รัฐบาล” มีความหมายในฐานะที่เป็น “สถาบัน” อันประกอบด้วย นักการเมืองจากพรรคการเมืองเดียวหรือหลายพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากในการจัดตั้งรัฐบาล และบริหารประเทศภายใต้ต้นนโยบายของพรรคการเมืองนั้นๆ ความสัมพันธ์ระหว่าง รัฐบาลกับสื่อมวลชนจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างสถาบัน ต่างจากความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับสื่อมวลชนที่เป็นความสัมพันธ์เกี่ยวข้อกันในฐานะ “แหล่งข่าว” กับ “ผู้รายงานข่าว” ซึ่งมีแนวทางในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับสื่อมวลชนมี 2 ลักษณะ คือ (ระวีวรรณ ประกอบผล, 2533)

1. ความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน (Adversary Model) กล่าวคือ นักการเมืองและสื่อมวลชนต่างก็มีหน้าที่ในลักษณะที่ต่างกัน นักการเมืองพยายามที่จะหาทางเข้าไปดำรงตำแหน่งทางการบริหาร ในขณะที่สื่อมวลชนจะต้องทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานไม่ให้นักการเมืองฉกฉวยประโยชน์และใช้อำนาจไปในทางถูกต้อง

2. ความสัมพันธ์แบบแลกเปลี่ยน (Exchange Model) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายควรเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะการแลกเปลี่ยน มีการสนับสนุนและส่งเสริม เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

ในขณะที่สัมพันธภาพของรัฐบาลกับสื่อมวลชนเป็นความเกี่ยวข้อสัมพันธ์กันระหว่างสถาบันกับสถาบันเกิดขึ้น สัมพันธภาพระหว่างบุคคลของนักการเมืองในฐานะแหล่งข่าวและนักข่าวในฐานะผู้รายงานข่าวก็เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันด้วย

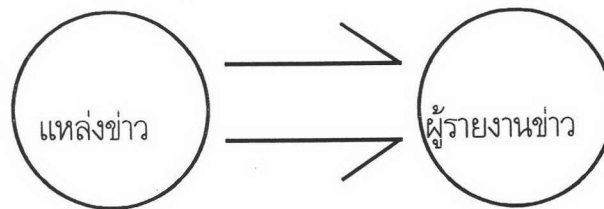
แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของแหล่งข่าวและผู้รายงานข่าว

การศึกษาสัมพันธภาพระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว หมายถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เกี่ยวข้อกันของทั้งสองฝ่ายในฐานะ “แหล่งข่าว” กับ “ผู้รายงานข่าว” ซึ่ง

กิเบอร์และจอห์นสัน (1961 อ้างถึงใน สวนิต ยมาภัย และระวีวรรณ ประกอบผล, 2537)

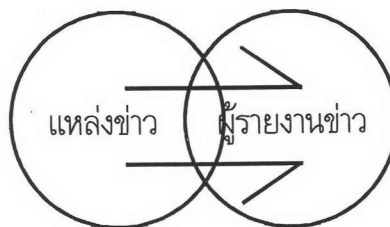
ได้ศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับบทบาทของทั้งสองฝ่ายในสังคมระดับชุมชน พบว่า สัมพันธภาพที่มีต่อกันนั้นมี 3 ลักษณะ ซึ่งอธิบายโดยใช้แบบจำลองดังนี้ คือ

1. บทบาทที่แยกกันระหว่างแหล่งข่าวและผู้รายงานข่าว ซึ่งอธิบายด้วยแบบจำลองของการสื่อสาร ภาพที่ 1

การกระทำการสื่อสารระหว่างแหล่งข่าวกับผู้รายงานข่าว ต่างเกิดขึ้นภายในวงกลมทั้งสอง ซึ่งแยกออกจากกันอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้เกิดขึ้นจากการทำหน้าที่ตามระบบงานขององค์กร การกำหนดความหมาย และการรับรู้บทบาทแตกต่างกัน ทำให้การเคลื่อนไหวของสารตามการติดต่อต่าง ๆ (เส้นคู่) มีแนวโน้มที่จะเป็นรูปแบบที่เป็นทางการ

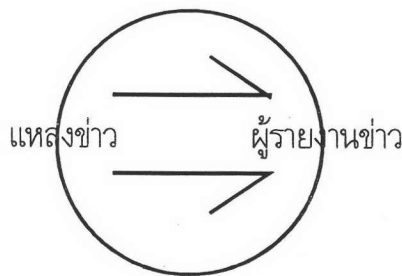
2. บทบาทของแหล่งข่าวและผู้รายงานข่าวที่มีส่วนกลมกลืนกันบ้างเป็นบางส่วน ดังแบบจำลองที่ 2

จากแบบจำลองดังกล่าวแสดงกรอบของการกระทำการสื่อสารที่คาบเกี่ยวกัน

บางส่วน กล่าวคือ แหล่งข่าวและผู้รายงานข่าว มีความร่วมมือกันในอันที่จะสัมฤทธิ์ผลตาม บทบาทการสื่อสารของตน และส่วนหนึ่งเกิดจากการร่วมรับรู้ในคุณค่าของบทบาทและการ กระทำการสื่อสาร สัมพันธภาพลักษณะดังกล่าวนี้ เกิดจากทั้งสองฝ่ายมีวัตถุประสงค์บาง ประการร่วมกัน คือ ฝ่ายหนึ่งต้องการที่จะให้เรื่องราวบางอย่างปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการให้ข่าวที่เสนอออกไปนั้น เป็นที่พอใจของบรรณาธิการ ทำให้ ผู้รายงานข่าวจะต้องมีการสูญเสียความเป็นเอกเทศในบทบาทบางประการ

3. บทบาทของแหล่งข่าวและผู้รายงานข่าวที่กลมกลืนกัน ความสัมพันธ์ลักษณะ นี้อธิบายได้ด้วยแบบจำลองที่ 3

จากแบบจำลองข้างต้นอธิบายได้ว่า “วงกรอบการสื่อสารสำหรับแหล่งข่าวถูก เข้ามายึดโดยอีกคนหนึ่ง ซึ่งไม่มีข้อแตกต่างในการปฏิบัติงานตามบทบาท และค่านิยมต่อ บทบาท” การกลมกลืนนี้จะเป็นไปในทิศทางใดก็ได้ นักการเมืองสามารถให้ข่าวสารเพียง เพื่อเป็นไปตามความต้องการและสนใจของหนังสือพิมพ์ เช่น ข่าวเงินใต้โต๊ะ 750 ล้านบาท กับการขอเปิดธนาคารแห่งใหม่ ความกลมกลืนจะเกิดขึ้นต่อเมื่อเป้าหมายของหนังสือพิมพ์ ตรงกับเป้าหมายของสังคม

จากแบบจำลองทั้ง 3 แบบ แสดงให้เห็นว่าสัมพันธภาพของนักการเมืองในฐานะ “แหล่งข่าว” กับ นักข่าวในฐานะ “ผู้รายงานข่าว” เป็นบทบาทที่สามารถตอบสนองผล

ประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่ายได้ คือ บทบาทของแหล่งข่าวและผู้รายงานข่าวที่มีส่วน
 กลมกลืนกันบ้างเป็นบางส่วนในขณะที่ความคาดหวังของสาธารณชนต่อนักข่าว คือ บทบาท
 ที่แยกกันระหว่างแหล่งข่าวและผู้รายงานข่าว ด้วยสังคมคาดหวังว่านักข่าวในสังคมเสรี
 ประชาธิปไตยมีบทบาทหน้าที่ตามทฤษฎีความรับผิดชอบทางสังคม เพื่อปกป้องสิทธิต่าง ๆ
 ของปัจเจกชน โดยมีหน้าที่เป็นผู้ควบคุมและตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ทางสังคม
 วิทยาเรียกบทบาทของบุคคลที่มี 2 สถานภาพว่า “Role Conflict” หมายถึง ความขัด
 แย่งหรือความยุ่งยาก ซึ่งเกิดจากการคาดหวังของสังคมต่อบุคคลคนหนึ่งจากสถานภาพที่
 เขามีอยู่มากกว่าสองสถานภาพขึ้นไป โดยความคาดหวังนั้นทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถ
 เปรียบเทียบได้ว่า ควรจะกระทำตามความคาดหวังใดมากกว่ากัน (Richard T.
 Schaefer และ Robert P. Lanum, 1995)

ด้วยเหตุผลที่ว่านักการเมืองมีสถานภาพเป็นผู้ปกครองหรือรัฐบาล ซึ่งมีหน้าที่
 บริหารประเทศให้เกิดความสงบเรียบร้อย และบรรลุเป้าหมายตามนโยบายที่แถลงไว้กับ
 ประชาชน และนักข่าวในสถานภาพของสื่อมวลชนที่สังคมคาดหวังให้ทำหน้าที่ควบคุมและ
 ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและนักการเมืองภายใต้ระบอบความรับผิดชอบทางสังคม
 บทบาทหน้าที่(Role) ของทั้งสองฝ่ายจึงแตกต่างกันอย่างชัดเจน จากงานวิจัยของ Janat
 A.Bridges เรื่อง Daily Newspaper Managing Editors Perceptions of
 News Media Functions ซึ่งทำการสำรวจความคิดเห็นของบรรณาธิการหนังสือพิมพ์
 รายวันจาก 38 รัฐเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของสื่อมวลชน พบว่า บรรณาธิการซึ่งมีบทบาท
 หน้าที่ต่างกัน มีการรับรู้เกี่ยวกับขอบเขตและการทำงานของสื่อมวลชนแตกต่างกันด้วย
 และจากงานวิจัยของ Stanley Rothman และ S. Robert Lichter เรื่อง Elite
 Ideology and Risk Perception in Nuclear Energy Policy ซึ่งทำการศึกษา

เปรียบเทียบการรับรู้เกี่ยวกับอันตรายอันเกิดจากการใช้พลังงานนิวเคลียร์ โดยสำรวจความคิดเห็นของผู้นำทางสังคมที่มีอาชีพต่าง ๆ กัน เช่น นักกฎหมาย ข้าราชการ สมาชิกสภานิติบัญญัติ ทหาร และสื่อมวลชนทั้งหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ กับ นักวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับพลังงานนิวเคลียร์ พบว่า นักวิทยาศาสตร์และทหารมีระดับการรับรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยของการใช้พลังงานนิวเคลียร์ในระดับค่อนข้างสูงมากแตกต่างจากสื่อมวลชนทั้งหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ ซึ่งรับรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในระดับที่ต่ำมาก จากทฤษฎีสื่อมวลชนกับการเมือง แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้คติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์และสัมพันธภาพที่มีต่อกันระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว สามารถตั้งสมมติฐานได้ดังนี้ คือ

- ❶ นักการเมืองกับนักข่าวรับรู้คติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์แตกต่างกัน
- ❷ นักการเมืองกับนักข่าวรับรู้ภาพลักษณ์ที่มีต่อกันในเชิงลบมากกว่าเชิงบวก
- ❸ ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ประสบการณ์ และองค์กรที่สังกัดมีส่วนเกี่ยวข้องต่อการรับรู้คติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์และสัมพันธภาพที่มีต่อกันระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว

